

**БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ
В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ:
НЕДОЛІКИ, ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

У сучасному світі, який ввійшов у третє тисячоліття, розвиток України визначається у загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури: верховенство права, права людини, права національних меншин, свободу отримання освіти тощо, що є невід'ємним атрибутом громадянського демократичного суспільства.

Для України у культурно-цивілізаційному аспекті європейська інтеграція – це входження до єдиної сім'ї європейських народів, повернення до європейських політичних і культурних традицій. Як свідомий суспільний вибір, перспектива європейської інтеграції – це вагомий стимул для успіху економічної і політичної трансформації. Європейська інтеграція, отже, стає ключовою ланкою переходу від закритого тоталітарного до відкритого демократичного суспільства.

З метою реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу (далі – ЄС), забезпечення всебічного входження України у європейський політичний, економічний і правовий простір та створення передумов для цього від 11.06.1998 року № 615/98 затверджено Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу. Основними напрямками культурно-освітньої і науково-технічної інтеграції визначено впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, поширення власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС.

Нині для України удосконалення вищої освіти є об'єктивною необхідністю. Адже на зламі третього тисячоліття світ усвідомив важливість глобальних та інтеграційних процесів як необхідних чинників стабільності і безпеки не лише в економіці та політиці, але й в освіті. Проблема удосконалювання системи вищої школи і підвищення рівня якості професійної підготовки є найважливішою соціокультурною проблемою.

На сьогодні стратегію і тактику української вищої освіти визначає програма входження до загальноєвропейського простору та ряд нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки [1], що формуються на засадах Болонського процесу.

Болонським процесом називають діяльність європейських країн, яка спрямована на те, щоб зробити узгодженими системи вищої освіти цих країн [2, с. 11]. Основний зміст Болонської декларації, ухваленої 19 червня 1999 року, полягає в тому, що країни-

учасниці зобов'язалися до 2010 р. привести свої освітні системи у відповідність до єдиного стандарту [3, с. 23–24].

Вихідні позиції учасників процесу у тексті Болонської декларації формулюються так: «Європа знань» є нині широкоvizнаним незамінним фактором соціального і людського розвитку, а також невід'ємною складовою зміцнення та інтелектуального збагачення європейських громадян, оскільки саме така Європа спроможна надати їм необхідні знання для протистояння викликам нового тисячоліття разом із усвідомленням спільних цінностей та належності до єдиної соціальної і культурної сфери» [3, с. 23].

Основні завдання Болонського процесу наступні:

1) побудова Європейського простору вищої освіти як передумови розвитку мобільності громадян з можливістю їх працевлаштування;

2) посилення міжнародної конкурентоспроможності як національних, так і європейської систем вищої освіти;

3) досягнення більшої сумісності та порівнянності систем вищої освіти;

4) формування та зміцнення інтелектуального, культурного, соціального та науково-технічного потенціалу окремих країн та Європи в цілому;

5) підвищення визначальної ролі університету в розвитку національних і європейських культурних цінностей;

6) змагання з іншими системами вищої освіти за студентів, вплив, гроші та престиж [3, с. 24].

Таким чином, усі завдання Болонського процесу спрямовані на одне – створення єдиного європейського освітнього і культурного простору. А для того, щоб увійти до ЄС, Україна має здійснити ряд основних заходів, направлених на реформування національної системи освіти. Передусім, такі заходи передбачають:

– перехід до двоступеневої системи вищої освіти (за схемою бакалавр + магістр);

– введення нових систем залікових одиниць типу ECTS (European Community Course Credit Transfer System – європейська система трансферу оцінок, система кредитних одиниць);

– наближення додатків до дипломів про вищу освіту до європейських зразків;

– заохочування студентів та викладачів.

Постає питання про переваги, що буде мати Україна від реформування національної системи вищої освіти та від приєднання до Болонського процесу?

Перш за все, приєднавшись до Болонського процесу, Україна опиниться в єдиному світовому освітньому і культурному просторі. Однак, на наш погляд, на український ринок праці це безпосередньо не вплине. Адже, на відміну від країн ЄС, у нас з Європою

спільного ринку бути не може (це пояснюється різними в Україні та Європі умовами праці та матеріальними інтересами). Водночас є й переваги – виграє якість вітчизняної освіти і Україна зможе почати її експорт.

До того ж перехід на загальновизнані освітні «евростандарти» може відкрити нові можливості для українських студентів. Наприклад, отримавши ступінь бакалавра в Україні, наші студенти будуть мати можливість поїхати до Європи, продовжити своє навчання, отримати ступінь магістра.

Може з'явитися й інша перспектива, а саме: розробляти у рамках Болонського процесу спільні програми навчальних закладів, що надасть можливість молоді отримувати, продовжуючи навчання у своєму вищому навчальному закладі, престижну закордонну освіту високого рівня. Із закінченням відповідного курсу студент зможе отримати одразу два дипломи: вітчизняний та закордонний. Проте виникає проблема фінансування навчання за вищезгаданими програмами. Цю проблему, на наш погляд, слід віднести до суттєвих недоліків Болонського процесу.

Згідно із позицією керманічів Міністерства освіти та науки України, можна дійти висновку, що ці програми будуть здійснюватись на платній основі. Платити за них, скоріше за все, буде сам студент або вищий навчальний заклад. Але, за нашими переконаннями, такі програми мала б фінансувати держава, тому що у більшості вітчизняних академій, університетів, інститутів грошей на оплату цих програм немає і в найближчому майбутньому не буде. Також виникають сумніви щодо платоспроможності студентів. Як наслідок, можливість здобуття освіти за кордоном відкривається в Україні не для багатьох.

Крім того, перехід до двоступеневої системи освіти в Україні для більшості студентів може мати ще один негативний наслідок. Мова йде про платне навчання в магістратурі. Але, якщо подивитися на це з іншого боку, то можна спрогнозувати, що із введенням плати за навчання психологічне ставлення багатьох студентів до навчального процесу зміниться. Можливо, студент, який буде оплачувати своє навчання, стане більш наполегливим, відповідальним та старанним у засвоєнні навчальної програми, вивченні відповідного курсу.

Реальним недоліком приєднання України до Болонського процесу може стати безсистемність та поспішність у досягненні цієї мети. Сьогодні небагато з вищих навчальних закладів дійсно готові до введення двоступеневої системи освіти, бо перехід до неї повинен бути осмисленим, науково обґрунтованим та виваженим, він зовсім не передбачає механічного поділу п'яти- чи шестирічної безперервної програми навчання на дві частини (наприклад, чотири роки додати ще два). За Болонським процесом, магістерська

програма навчання повинна бути якісно новою і передбачати сучасні теоретичні, лабораторні, бібліотечні та інші різнопланові аспекти підготовки спеціалістів. Тому нагальною є потреба повністю замінити навчальні плани, переорієнтувати і підготувати викладачів, бо навчання магістрів передбачає значно більшу за обсягом та якістю індивідуальну роботу з ними.

Необхідно зважити на те, що при приєднанні України до Болонського процесу може стати серйозним недоліком прийняття посадовими особами загальнообов'язкових рішень для всіх навчальних закладів. Ми вважаємо, у таких рішеннях повинна бути варіантність, тому що є спеціальності, де потрібна безперервна п'яти- чи шестирічна підготовка. Це стосується таких висококваліфікаційних спеціальностей, як, наприклад, інженери з авіабудування чи лікарі. Водночас, є й такі спеціальності, де кваліфікованих спеціалістів можна підготувати за чотири роки.

Також важливо, на наш погляд, у процесі перебудови української вищої освіти під європейські стандарти нашої державі не втратити набутого роками позитивного досвіду в системі освіти. У процесі проведення освітянських реформ зберегти те, за що українську освіту цінують в Європі.

Зважаючи на вищевикладене, можна дійти висновку, що приєднання до Болонського процесу (як і будь-який інший міждержавний інтеграційний процес) несе Україні свої переваги, недоліки та відкриває перед нею нові перспективи. Завдання України – передбачити хід розвитку Болонського процесу і, приєднуючись до «Єдиної Європи», враховувати та відстоювати свої національні інтереси. Необхідно зробити все можливе, щоб, принаймні, мінімізувати пов'язані з цим негативні наслідки. А для того, щоб це зробити, до процесу інтеграції вищої освіти України в європейський простір треба залучити освітнє співтовариство практиків. Адже наскільки успішним буде цей процес, залежить як від інтелекту тих, хто його замислив, так і від рук тих, хто його здійснює.

Список літератури: 1. Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004–2005 роки: Наказ Міністерства освіти і науки № 49 від 23.01.2004 // Основні засади розвитку вищої освіти вищої освіти України в контексті Болонського процесу К., 2004. 2. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес. К., 2004. 3. Журавський В. С., Згуровський М. 3. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. К., 2003. 4. Болонський процес та вища освіта в Україні: Збірник методичних матеріалів та рекомендацій для молодих викладачів з організації та планування навчально-методичної роботи. Х., 2006. 5. Болонський процес у фактах і документах / Упорядники Степко М.Ф., Боллобаш та ін. К.– Тернопіль, 2003. 6. Долженко О.В. Сорбонская и Болонская декларации: Информация к размышлению... // Вестник высшей школы. 2000. № 6.

Надійшла до редакції 02.02.07